

НА ЧАСІ

Гоголю сьогодні 210 років

1 квітня (20 березня) виповнюється 210 років від дня народження письменника, драматурга і критика Миколи Васильовича Гоголя.

У дні 210-ї річниці з дня народження Миколи Васильовича вшануймо його пам'ять, уклонімося йому як Особистості, як Митцю, як Людині, яка присвятила своє життя прагненню дослухатися до голосу серця і сумління і передати почуте нащадкам.

*«Гоголь поєднував у собі ніжного лірика з грізним сатириком-викри-
велем, добродушного гумориста з
трагіком високої напруги, захоп-
леного співця краси, природи і лю-
дини з нещадним суддею людської
пошлості і підлоти»*

М. Рильський

Тарас Шевченко

Гоголю

За думою дума роєм вилітає,
Одна давить серце, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче
У самому серці, може, й бог
не побачить.

Кому ж її покажу я,
І хто тую мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли – похилились
В кайданах... байдуже...
Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже.

А що вродить з того плачу?

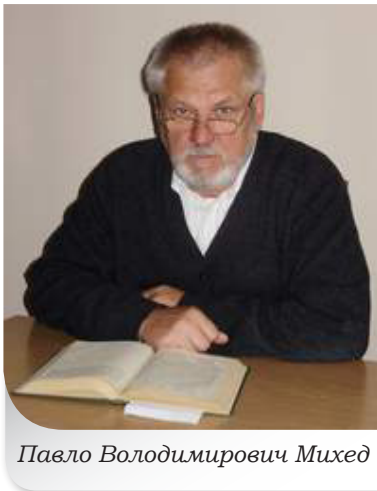
Богилова, брате...
Не заревуть в Україні
Вольнії гармати.
Не заріже батько сина,
Своєї дитини,
За честь, славу, за братерство,
За волю України.
Не заріже – викохає
Та й продасть в різницю
Москалеві. Це б то, бачиш,
Лепта удовиці
Престолові-отечеству
Та німоті плата.
Нехай, брате. А ми будем
Сміятися та плакати.

Щиро про Гоголя

Інтерв'ю з Павлом Володимировичем Михедом,
професором, директором Гоголезнавчого центру

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Павло Володимирович Михед

- Із якими здобутками підійшов Гоголезнавчий центр Ніжинського державного університету до святкування ювілею Миколи Гоголя?

- Ми можемо похвалитися завершенням цілого ряду цікавих проєктів. Упродовж кількох років ми опрацьовували мемуари, в яких висвітлювались роки перебування Миколи Гоголя в Гімназії вищих наук князя Безбородька. Ми зібрали повний корпус текстів і в підсумку у видавництві «Пушкінський дім» побачила світ антологія матеріалів з детальними коментарями (упорядники і коментатори: Ю.Якубіна і П. Михед). Однак, попри розлогі коментарі, поза увагою залишилось багато аспектів, що стали базою для нового задуму, який умовно можна назвати «Особистість Гоголя». Ми розширили мемуарну літературу про Гоголя, вивчили спогади і про зрілого Гоголя, про останній період його життя. Ми зібрали всі документальні свідчення, що дають уявлення про смаки, вподобання, розмаїті інтереси письменника, починаючи від улюблених страв, манери вдягатися, спілкуватися і завершуючи його ставленням до екзистенційних проблем буття: до Бога і смерті. А все це дає можливість подивитися на характер, психотип Гоголя, надзвичайно оригінальну особистість митця.

В роботі ще один новий проєкт під умовною назвою «День ліцеїста». Ми зацікавилися, чим займалися ліцеїсти протягом дня, як був облаштуваний їхній звичайний день. Результати цієї роботи, на нашу думку, збагатять розуміння і історії педагогіки того часу. І, нарешті, ми зібрали матеріал до енциклопедії Гімназії вищих наук. Мені здається, вчені Ніжинського вишу могли б підготувати енциклопедію, що містила б історичну інформацію про ті навчальні заклади, початок яким поклала Гімназія вищих наук. Бачу цю енциклопедію у 3-х тт.: Гімназія і ліцей, Історико-філологічний інститут і виші радянської і пострадянської пори. Але це, зрозуміло, велика робота років на 4-5, яка передбачає зусилля багатьох дослідників, що під силу колективу університету. Колись, можливо, таке питання постане, і наші наступники використають наш матеріал. Йдеться про лексику Гімназії, про поняття і терміни, які функціонували там.

Є ще нереалізовані задуми і рукописи, тобто не надруковані праці, на які ми чекаємо сміливих видавців. Ми підготували двотомну антологію «Українська гуманітарна думка про Миколу Гоголя» загальним обсягом більше 80 друківаних аркушів. Це відкоментовані найбільш цікаві визначальні праці про Гоголя, створені українськими літературознавцями, істориками, культурологами. Крім Гоголя, до кола наших інтересів входить культурна та історична спадщина Ніжина, про що свідчать книжки «Історія Ніжина», спогади Лазаренко та підготовлена до друку збірка літературних творів та епістолярію Івана і Дмитра Затиркевичів (упорядники і коментатори: П. Михед і І. Стребкова), про яких існує лише одна стаття, але вона належить перу Михайла Грушевського.

- Назвіть найактуальніші проблеми сучасного гоголезнавства.

- Кожний час, кожна епоха по-своєму прочитує великих письменників. Зміст і характер цих інтерпретацій утримують явні чи приховані запити нового часу, що ставить перед людиною серйозні питання, відповіді на які заковані в текстах геніальних художників. Лишається тільки вилучити їхній зміст. Якщо додати до цього те, що кожна епоха має свою оптику, то стане зрозумілим процес накопичення інтерпретаційних смислів. Гоголь якось про свій час сказав: «Мир в дорозі». І справді, якщо ми придивимось, то побачимо, що і сучасний світ перебуває у стані постійних трансформацій, публіцисти взагалі говорять про велике переселення народів. Іншими словами, наш час типологічно споріднений з тим, в якому жив письменник, гоголівські рецепти можуть розрадити і прислужитися у такій ситуації. Якщо говорити про проблеми літературознавчого плану, то для українського гоголезнавства одна з них – це системне вивчення функціонування гоголівських текстів в українській літературі. В цьому плані вже багато зроблено, назву праці Н. Крутікової, Ю. Барабаша, Є. Прохоренко. Інша тема – в Україні знаходиться потужна архівна база, дещо з неї надруковано, але потребує уваги і наукового огляду весь архів родини Гоголів. Сучасній дослідник – людина комфортна, і видрук цих матеріалів прислужився б вивченню спадщини письменника. Перекопаний, що нових підходів заслуговує тема «Гоголь і західноєвропейська культура», і праці нашого земляка Юрія Джулая наочно демонструють плідність цих пошуків. На цьому полі молодих дослідників чекають цікаві відкриття і нові знахідки.

- Чи поставлено крапку в одвічній суперечці: "Гоголь – український чи російський письменник?"

- Питання про те, чий же письменник Микола Гоголь – український чи російський, мені здається вже

Здобутки Гоголезнавчого центру

всіх дещо втомилу. На нього не можна відповісти однозначно, бо воно потребує великої і ґрунтовної розмови. Якимсь відомий американський дослідник Григорій Грабович, чия магістерська робота була якраз про Гоголя (я підбивав професора Грабовича видати її українською мовою, вона того варта, я уважно її перегортав у Гарварді), сказав примітні слова: великі письменники, як великі святи – вони в молитвах різних конфесій. Гоголева спадщина належить обом літературам. В останній багатотомній «Історії української літератури» в 3 томі вміщена моя стаття про Гоголя,

там і вичерпна, як мені здається на сьогодні, відповідь.

- Чи не зникає зацікавленість до творчості Гоголя у світовому літературознавстві?

- Не тільки не зникає, але помітно росте і розширюється. Потужні гоголезнавчі школи сьогодні працюють у Німеччині, США, Японії, ціла когорта, серед них і багато молодих, дослідників Гоголевої спадщини в Італії, а гоголезнавець з найвищою цитованістю живе в Ізраїлі, це Михайло Вайскопф. Ну і, звичайно, багато першокласних російських вчених: Юрій Манн, Ігор Виноградов, Володимир Воропаєв. Останній якийсь жартома кинув: «Нет, Павел, согласись, Гоголю с нами повезло!» Певен, що не тільки з нами.

- Який Ваш Гоголь?

- Мій Гоголь – це письменник дивовижного таланту. Ви відкриваєте будь-яку сторінку його творів, починаєте читати і бійтесь одного: якщо не завели будильника, можете запізнитись або на роботу, або на побачення. Він великий письменник і філософ-мисленник, враження таке, він бачить своїх героїв не в еполетах і мундирах, в інших строях і оточенні, а ніби вони перед ним, як казала одна моя односельчанка, з іншого приводу, «голюсьними і босюсьними». Так глибоко і повно він бачить їх, надаючи його героям цілісності і об'ємності, а врешті – вражаючої переконливості. До всього, він жив з біллу про людину, усвідомлюючи її недосконалість. А мріяв Гоголь про Преображення православного люду на засадах оновленого християнства, апостолом якого він був. І масштабність цієї ідеї не може не викликати і подиву, і захоплення.

Розмову вела **Анна Лебедева**

Мій Гоголь

Це дитина, яку привезли до Ніжина в 12 років і залишили у цьому прекрасному, але такому великому білоколонному будинку.

Це гімназист, день якого був розписаний по годинах, контрольований та скерований, але він встигав знаходити себе в театрі, малюнках, літературному товаристві та витівках.

Це молодий чоловік, що поїхав підкорювати тогочасну культурну столицю, і страшенно мерз у ній, голодував, не любив натовпу, спостерігав, писав, декілька разів покидав і повертався, щоб зрештою стати частиною великої історії та літературної традиції.

Мій Гоголь – то один із брендів маленького міста та найстарішого на Лівобережжі вишу. То щоденні екскурсії та здивовані, схвильовані, іноді втомлені, деколи всезнаючі очі тих, хто переступає поріг музею Гоголя.

Мій Гоголь живе не в книжках та монументальних працях, не в сухих фактах або белетризованих біографіях та байопіках.

Мій Гоголь – живий. Разом із ним сучасні студенти, як і 200 років тому, ходять тими ж сходами, так само люблять щирих викладачів і з сарказмом ставляться до номенклатури. Мій Гоголь радо відкриває двері музею усім охочим, мислячим, небайдужим, тим, хто хоче і має щось сказати світові.

Мій Гоголь – буде завжди.

Роздуми Анни Сергіївни Парубець, директора Музейного комплексу

Музей Миколи Гоголя

Анна Путова

Гоголю

За жменю полтавських
вишень,
За грудку черкаських
груш,
Змінюв би проспекти
пишні
У візерунку каюж...

За дві години у Відні,
За римські сонячні дні,
Змінюв би той шеляг
бідний,
Що кинув критик мені.

Він пише, мов звірі вють,
Язик неначе в змії...
Китайкою не накриють
Тут карії очі мої...

1.4.2009

Із нагоди 210-річчя від дня народження яскравого прозаїка, драматурга, поета, історика, фольклориста М.В. Гоголя підготовлено до друку бібліографічний покажчик «Колекція творів Миколи Гоголя в фондах бібліотеки Ніжинського державного університету».

Укладачами посібника є працівники інформаційно-бібліографічного відділу. Науково-бібліографічне видання хронологічно охоплює період з 1835 по 2017

рр. і включає описи окремих творів М. Гоголя мовою оригіналу та в перекладах мовами народів світу.

Сподіваємось, що покажчик допоможе в пошуку інформації науковцям, аспірантам, педагогічним працівникам, студентам і всім, хто цікавиться розвитком філологічної науки.

Оксана Кудлай

Дорогою в безсмертя

Пам'яті Миколи Гоголя

Ні в раю, ані в царстві нечисті
Ти його не знайдеш – не зови...
У безсмертя безмеж, не безвісти,
Мчить він вершником без голови.

Незавершений, невпокоєний,
І рефреном – кризь сльози сміх,
І фантомом – страхи перед полум'ям,
Що у серці, холоднім для всіх.

Не своєю писав, кажеш, мовою?
І не бачиш ні форми, ні змісту?
Тільки як же – плюсовий добуток
Із двох мінусів – перли чисті

Дивослова з живого голосу?
Його «що» на три чверті в «як»:
Дикий нерв нінакогонесхожості –
Просто все, і нічого нема «просто так».

Чудернацьким бароко зірвані
Життемаски із мертвяків –
І завис на межі над прірвою
Нерозривний зв'язок віків.

На межі божевілля й раціо
В світі кояться всі дива:
Знов Тарасова шабля ламається
І чаклун під пером ожива.

Не шукай його в колі п'ятому,
Не минули ще Гоголя дні:
В Достоєвському і Булгакові
Він живе, у тобі й мені –

Коли бореться віра з совістю,
Коли правда іще жива,
Коли просяться ніжно-болісні
Із душі в білий світ слова.

3.03.2019

Гоголь-гімназіст

Про роки навчання Миколи Гоголя в Гімназії вищих наук написано багато. І оцінка цього періоду його біографії змінювалася — від «малозначущого» до визнання як важливого чинника формування його особистості. Адже саме Ніжин сприяв пробудженню творчого начала Гоголя, саме в гімназичний період з'являються його проби пера.

Показово, що першим відомим художнім образом провінційного міста в творчості Гоголя став образ Ніжина в рукописній гімназичній сатири «Нечто о Нежине, или Дуракам закон не писан», який ґрунтується на художньому прийомі комічних «зрізів» суспільства.

Назви розділів сатири дають змогу з'ясувати коло подій, яке створювало неповторний образ Ніжина: «Освящение Церкви на Греческом Кладбище»; «Выбор в Греческий Магистрат»; «Всеядная Ярмарка»; «Обед у Предводителя (Дворянства) П***»; «Роспуск и съезд студентов».

Характерні для циклічного життя провінційного міста дії чи процеси (вибори у магістрат, освячення церкви, розпуск – з'їзд студентів, обід у поважної особи, ярмарок) забезпечують цілісність іронічно зображеної картини – «нечто о Нежине».

Увага до актуальної в Ніжині грецької теми підтверджується назвами двох розділів – «Освящение церкви на греческом кладбище» і «Выбор в греческий магистрат», що у подальшому («Ганц Кюхельгартен», «Мертвые души») отримало художнє втілення у різнопланових грецьких мотивах.

Унаслідок специфіки «українного» міста у творах Гоголя реальна його подія (освячення церкви) ставала основою, на якій щось дріб'язкове, не вартє уваги поставало рельєфно й гіперболізовано – розміщення парафіяну у церкві приставом, який піклувався про одяг однієї із провінційних модниць («Мертвые души»), чи, навпаки, як дві рівновеликі події – освячення церкви і втрата гудзика городничим під час цієї церемонії («Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем»).

Заявлена у назві розділу сатири «Всеядная ярмарка» тема, як художня ознака етнокультурного простору

Старий корпус університету,
в якому навчався Гоголь

Ніжина постала згодом у «Вечерах на хуторі близ Диканьки» на різних рівнях – сюжетах, образах, поезиці.

Розділ «Роспуск і сьезд студентів» унаочнював, хоч і у комічному плані, одну із суттєвих особливостей культурного простору повітового Ніжина. Назва містила вказівку на особливий ритм життя Гімназії вищих наук, який визначався присутністю гімназистів. Заняття переривалися на зимові та літні канікули, коли вихованці роз'їжджалися по домівках. Гімназичні листи Гоголя містять багато згадок про рідну Васиівку.

Канікули вносили пошвавлення в життя, переривали сірість «вечного заточення», у Гоголя з'являлася можливість «... в одно мгновенє ока увидеть всех родных, все близкое сердцу...». Він особливо виділяє з череди одноманітних буднів Гімназії ті православні свята, які давали можливість зустрічі з рідними. Це, насамперед, «... большой самый праздник – Светлое Воскресенье», а також Різдво, коли заняття переривалися з кінця грудня на три тижні.

Упродовж тривалого часу одним із лейтмотивів у ніжинських листах Гоголя було прохання до батьків забрати його додому на свята. Він наперед планує свій від'їзд із Гімназії та коли треба по нього прийти. За рядками про те, «... как жарко ... всегда хотел ехать на праздник...» і за допомогою яких аргументів Гоголь-гімназист підкріплює своє бажання побачитися з рідними, проглядається вразлива дитяча натура з болісними переживаннями. Тому в листах викладено і прохання Гоголя забрати на Різдво, адже директор Гімназії обіцяв його відпустити за умови гарної поведінки (1821); і його мотивацію, що до свят погода «становится лучше» (1823), і натяки матері на якісь таємничі «основательные причины», через які їхати додому йому конче потрібно (1825). Та найважливіший і найдієвіший аргумент Гоголя – що він «... еще ни разу на сей праздник ... не был дома». Батькам необхідно лише прийти або прислати по нього, решту Гоголь вже продумав до дрібниць, включно зі змістом листа до інспектора Гімназії. Цей Гоголя до рідних більше нагадує настанову: «Советую для этого письмо составить особое, в котором извещайте меня просто, что посылаете экипаж с тем, чтобы я на праздник Рождества Христова приехал для свидания к вам».

Гоголь-гімназист прагнув повернення у Васиівку, яка приваблювала затишною патріархальністю та життєвою повнотою. Можна висловити припущення, що у період навчання у Гоголя формується «ідеал людського єднання» (Н. Крутікова). У ніжинському бутті відбувалося формування світогляду Гоголя — в умовах відірваності від родини, з поглибленим відчуттям втрат через звістки про смерть батька, маленьких сестер, бабусі. Успадкувавши від батьків чуттєву духовну організацію, Гоголь болісно-гостро сприймає і переживає суперечливість життя: намагався бути ближче до рідних, але вимушений залишатися в напівпорожньому пансіоні Гімназії. Вихід він знаходить у прагненні до творчості — бажання грати на скрипці, брати уроки живопису і малювання, участь у підготовці театральних вистав, рукописних журналів, перші літературні спроби. Саме у Гімназії Гоголь пройшов позиційну сепарацію – здатність оцінювати навколишній світ не лише за засвоєними у родині категоріями, а й формувати власні висновки та дії на основі набутого досвіду.

**Юлія Якубіна, гоголезнавець, доцент,
кандидат філологічних наук**

Драматична доля ніжинської «Гоголіани»

Гоголезнавство завжди було, є і буде пріоритетним напрямком дослідницької діяльності науковців Ніжинської вищої школи. Бібліотека Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя з її цінними книжковими зібраннями завжди була ґрунтовною базою для таких досліджень. Ми пишаємося своєю колекцією унікальної джерельної бази гоголівських текстів та фундаментальних досліджень його життя та творчості. Ніжинську колекцію «Гоголіана» справедливо вважають чи не найповнішою в Україні.

Історія ніжинської гоголезнавчої колекції була надзвичайно цікавою та драматичною. Її формування почалося ще у ХІХ столітті. Ніжинці дбайливо зберігали пам'ять про найвідомішого вихованця нашої «Alma mater» Миколу Гоголя. Основу зібрання «Гоголіани» складали унікальні архівні документи часів навчання письменника у Гімназії Вищих наук, його дитячі листи, малюнки та рукописи, шкільні підручники тощо. Великий внесок у формування колекції зробив відомий меценат – останній почесний попечитель з родини Кушелевих-Безбородко, граф Григорій Олександрович. Він за власні кошти придбав для Ніжинського Ліцею рукописи (у тому числі – й авторські) творів Гоголя: «Тарас Бульба», «Мертві душі», «Портрет», «Ігроки», «Театральний раз'їзд», «Лакейская», листи Гоголя до його ніжинських приятелів тощо. Надзвичайно цікава колекція прижиттєвих видань Миколи Васильовича, у тому числі – і з його дарчими написами, надійшай у складі цінної бібліотеки його московського приятеля С.П.Шевирьова. Ця унікальна бібліотека, що нараховувала 3580 назв у майже 7 тис. томах була придбана для Ніжинського історико-філологічного інституту у 1876 році. Згодом колекцію поповнювали фундаментальні багатотомні та художньо оздоблені видання творів видатного письменника.

Важливою датою для Ніжинського ІФІ стало відзначення у 1902 році 50-річчя від дня смер-

Музей рідкісної книги

ті Миколи Васильовича Гоголя. За ініціативою провідних професорів П.О.Заболотського, М.Н.Сперанського та інших науковців ніжинської вищої школи на базі бібліотечної колекції «Гоголіана» було відкрито «Гоголівську виставку» та підготовлено до друку «Гоголівський збірник» наукових праць та архівних матеріалів. Згодом, до 100-літнього ювілею письменника, що відзначалося у 1909 р., «Гоголівська виставка» перетворилася на повноцінний постійно діючий музей, експонати якого розповідали про його життя та творчість.

На жаль, доля унікальної гоголівської колекції у Ніжині була сумною. Революційні події та військові заворушення початку ХХ ст. спричинилися до докорінних суспільних змін. Колекція «Гоголіана» благополучно пережила лихоліття безвладдя та громадянської війни завдяки дбайливому ставленню з боку наукової громадськості ніжинської вищої школи, яка усвідомлювала її історико-культурне значення. Але не змогла пережити колекція господарювання «будівничих нового комуністичного майбутнього». Переміщення історичних та культурних цінностей, що супроводжувалися масовими чистками наукових кадрів та «боротьбою з українським буржуазним націоналізмом» у 1934-1936 рр., не обминули і Ніжинський інститут. Значних втрат зазнала тоді й книжкова та рукописна колекція бібліотеки. За розпорядженням Музейного відділу НКО УРСР від 15 листопада 1934 року усі рукописи, рідкісні видання «Гоголіани» а також велика кількість цінних стародруків було передано до Всенародної бібліотеки України при ВУАН. Невдовзі бібліотека Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка також отримала дозвіл на доукомплектування своїх фондів виданнями історико-філологічної тематики за рахунок книгозбірні Ніжинського педінституту. Архівні документи свідчать, що у цей час ніжинська бібліотека втратила понад 10 тис. одиниць зберігання...

Сьогодні мимоволі виникає питання: а наскільки обґрунтованими були ці переміщення цінної літератури та унікальних манускриптів? Очевидці стверджували, що навіть майже через півтора десятиріччя, вже після завершення другої світової війни, переміщені з Ніжина скарби вкривалися пилюкою на підлозі книгосховища Київського університету, чекаючи бібліотечної обробки... Колекція «Гоголіана» у Науковій Бібліотеці України імені В.В.Вернадського зберігалася окремим фондом, але 1961 році тодішнє керівництво бібліотеки прийняло рішення розформувати і розпоршити цілісне зібрання, розділивши його поміж відділами рукописів та стародруків. Близько 900 книжок з ніжинської «Гоголіани» за непотрібністю були передані до загального книгосховища НБУ, таким чином «розчинившись» у його багатомільйонному фонді...

Зазнавши таких болючих втрат, бібліотека Ніжинського педінституту імені М.В.Гоголя вже у повоєнні роки прийняла рішення розпочати планомірне відновлення гоголівської колекції. У натхненню діяльність активно включилися працівники бібліотеки, виклада-

Ніжинська «Гоголіана»

чі, науковці та вихованці ніжинської вищої школи, пересічні ніжинці. У антикварних магазинах колишнього СРСР вдалося придбати унікальні примірники прижиттєвих та академічних видань творів М.Гоголя, тогочасних літературних журналів. Дарунки для бібліотеки надходили з усіх куточків колишнього Радянського Союзу. Частина цінних видань пощастило віднайти у власних дублетних фондах. Значно поповнилася колекція «Гоголіани» виданнями творів письменника мовами народів світу.

Сьогодні колекція «Гоголіана» бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя нараховує понад 3,5 примірників унікальних книг. Серед них найціннішими є прижиттєві видання творів Гоголя – збірник «Арабески» 1835 р. у двох томах, «Выбранные места из переписки с друзьями» 1847 р., пере-

клади творів письменника українською мовою: Івана Франка – «Мертві душі» (Львів, 1882), Миколи Садовського – «Ревізор», Михайла Старицького – «Сорочинський ярмарок», Олени Пчілки – «Одружіння», «Тарас Бульба» (Прага, 1941, переклад «гуртом», видавництво Юрія Тищенка) тощо. На особливу увагу заслуговують гоголезнавчі праці ніжинських дослідників.

У 2009 році в Музеї рідкісної книги нашої бібліотеки відкрилася постійно діюча експозиція, де можна побачити найцікавіші експонати колекції «Гоголіана». А ще на співробітників бібліотеки чекав цікавий сюрприз. У книгосховищі, серед старих стелажів, нам пощастило виявити гіпсове погруддя Миколи Васильовича Гоголя. Після нетривалого дослідження ми з'ясували, що це є саме те погруддя, що свого часу перебувало у «Гоголівському музеї». Архівні документи підтвердили, що цей бюст є копією мармурової скульптури роботи відомого майстра М.О.Рамазанова (оригінал зберігається у Державному Російському Музеї у Санкт-Петербурзі), що була виконана у майстерні Академії Мистецтв на замовлення Голови Державної Думи Російської імперії, дійсного статського радника Миколи Олексійовича Хом'якова (1850-1925). М.О.Хом'яков був сином відомого російського поета-слов'янофіла О.С.Хом'якова і доводився М.В.Гоголю хрещеником. Він подарував цей бюст «Гоголівському музею» у Ніжині у 1909 році. Відтепер погруддя видатного вихованця Ніжинської вищої школи займає почесне місце у Музеї рідкісної книги університету.

Олександр Морозов, директор бібліотеки

Іван Просяник

* * *

Усміхається неба розлив,
І дзвенять, ніби струни, колони.
Парк старий розправляє вже крони,
Під якими ще Гоголь ходив.

Чути й досі: «У добрий вам путь...»,
Крізь віки його погляд нам світить.
Ми несем по окриленім світу
Квіти щастя, що вічно цвітуть.

1.04.1976

Образ Гоголя у творах ніжинських студійців

Микола Васильович Гоголь для Ніжинського університету не лише випускник, не лише історія - це символ, дух, яким опромінена вся діяльність вузу. Його духовна присутність відчувається і в стінах «білого лебедя» - навчального корпусу, і в аудиторіях та читальних залах, і у красі Графського саду. То ж не дивно, що вона органічно увійшла і в поетичні твори випускників та студентів вузу:

*«У Гоголівськiм космосi лiтаєм, Чи там себе зу-
мiєм вiдшукать?»* - ці слова Євгена Гуцала сміливо можна брати за епіграф до «поетичної гоголіани», яка творилася студійцями протягом десятиріч. Саме Гоголь ставав для багатьох із них відкривачем отого «літературного космосу», то змушував братися за перо. Ось як про це пише Олекса Ющенко: *«В свiдо-
мiсть нашу вiн вiходив Весняним шумом рiдних рiк,
Закоханим свiтцем народiв Тарасом Бульбою навiк!
Ми з юних лiт запам'ятали Нiч українську i Днiпро,
Що й птици не перелiтали... Нас дивна мова чарувала
Й тому всi брались за перо»*.

У 1959 році, до 150-ї річниці з дня народження М.В.Гоголя, членами літературної студії було випущено літературний альманах «Перший заспів». Євген Гуцало (на той час голова студії) писав: *«Це тут iз бездонних
народних глибин, забутих царями i богом, вiд пiль нео-
св'язних, безкраїх долин до слави пiдводився Гоголь»*.

У поезіях цієї збірки образ Гоголя не канонізовано, це не сліпе поклоніння, не маніпуляція іменем. Здебільшого ведеться щира розмова, як із другом чи порадиником. *«Ми виходили в свiт повні духу стійкого,
Щоб не впасти вiд бур, вiд негоди i скрут. I здавалось,
що вийшов iз Нiжина Гоголь з нами теж покидаючи
свiй iнститут»*. (Віталій Пригоровський. «Незабутне»).

Присутність Гоголя у поезіях не була випадковою. Його письменницький доробок ставав підмурівком у формуванні світогляду студійців, морально-естетичних критеріїв їх світосприймання. На диво актуально ще й сьогодні звучать рядки з поезії Володимира Морданя: *«Ти любив народ свiй богатир-
ський, Разом з ним на «трійці» брав розгiн. Кликав*

Русь летiти далi... А не йти до iнших на поклин». Потреба в спілкуванні з духовним наставником була органічною для більшості студійців: *«I сьогодні Гоголь
йде мiж нами, Як живий з живими розмовля...»* (Ольга Дсמידенко).

На початку 70-х років, коли вузом прокотилася хвиля репресій супроти національно свідомих викладачів та студентів, образ Гоголя набув нової якості. Він став символом нищівного сміху, сарказму, іронії над існуючими порядками та прислужництвом. Літ-студієць тих часів, нині відомий український пост-Анатолій Мойсієнко писав:

*«Титане кривний, гордий мій народе, Ту пісню, що
світанкове зачав, Топтать воліли кривдники-забродн
Й свої покривдці, згiри вiд яничар. Сюди вривались цар-
ські держиморди, Та рикотали владно струни лiр, Смі-
явся Гоголь над землею гордо I Глібов клав зажуру на
папiр. I щасний я, коли знаходжу слово I влити можу
у дзвінкий мотив. У чистiм небі громом оркестровим
Мій вуз вкраїнське сонце покотив»* («Рiдному вузові»).

Та не одним сарказмом жила в ті часи літературна студія. В ній зріло добірне зерно національно свідомої інтелігенції, що згодом, у восьмидесятих, очолить рух у Придесенському краї на оборону українського слова, української культури. Жила і віра в те, що ці часи вже не за горами: *«Та звидніє день отой відколи В Нiжині...
зійде слово Гоголя Миколи»* (Володимир Сапон).

Дуже часто у поезіях образ Гоголя поєднується з образом Графського парку. Таке поєднання дозволяє авторам зробити природу співучасницею поетичного дійства. І через неї перекинути місток з минувшини у сучасність: *«Стежиною iду мiж лип струнких, Кри-
слаті липи скільки пам'ятають... Ось липа Гоголя. Про
вiщо шелестить, Рiзблене листя i гiлля зелене?»* (Микола Скороспехов).

Минали десятиліття, час ставив і вирішував нові завдання, приходили до літературної студії нові студенти, не полишали зв'язку з нею випускники... Але у віршах кожного покоління студійців знаходилося тепле, сердечне слово до Миколи Гоголя, і до храму науки, який він освятив своїм іменем.

Образ Миколи Гоголя знайшов своє відображення у поезіях Олександра Астафєва, Олександра Гадзинського, Олени Марченко, Василя Голована, Анатолія Дністрового, Андрія Іванова, Сергія Коноваленка, Олександра Бойка, Анни Малігон, Ярослава Гадзинського, Тетяни Винник, Ольги Роляк, Тетяни-Марії Литвинюк, Мирослави Годунок і цей перелік можна продовжувати...

*«Симфонія сiчня, Бiлоснiжна мить.
I Гоголь правiчно У далеч зорить...»*.

Ці рядки з поезії нинішнього покоління студентів, покоління, яке розпочало свою трудову діяльність вже у новому тисячолітті. І чудово, що туди разом з ним вирушає Микола Гоголь.

Олександр Забарний, керівник літературної студії університету

Літературна студія, 1975 рік

ОБЛИЧЧЯ НОМЕРУ

«Обличчям номеру» квітневої газети редакційна рада вирішила зробити **Миколу Васильовича Гоголя**. На основі листів Миколи Гоголя з Ніжина в період його навчання в Гіманзії вищих наук (1821-1828) зробили інтерв'ю з відомим письменником.

- Розкажіть про викладачів, які стосунки були у них із гімназистами?

- ...в пансіоні у нас тепер весело. Всевозможныя удовольствія, забавы, занятія доставлены намъ и этимъ всѣмъ мы одолжены нашему инспектору (*Білоусову – ред.*). Я не знаю, можно ли достойно выхвалить этого рѣдкаго челоуѣка. Онъ обходится со всѣми нами совершенно какъ съ друзьями своими, заступається за насъ...

- Про що Ви мріяли, навчаючись у Гімназії?

- Ежели объ чемъ я теперь думаю, такъ это все о будущей жизни моей. Во снѣ и на яву мнѣ грезится Петербургъ, съ нимъ вмѣстѣ и служба государству.

- Розкажіть про театр Вашого періоду навчання.

- ...двѣ французскія пієсы, соч. Мольєра и Флоріана, одну нѣмецкую, соч. Коцебу, русскія: «Недоросль», соч. Фонвизина, «Неудачный Примиритель» Княжина, «Лукавинъ» Писарева и «Береговое Право», соч. Коцебу. Декораціи были отличныя, освѣщеніе великолѣпное, посѣтителей много и все пріѣзжіе, и всѣ съ отличнымъ вкусомъ. Музыка тоже состояла изъ нашихъ: восемнадцать увертюръ Россини, Вебера и другихъ были разыграны превосходно

- Які були Ваші стосунки з батьками під час навчання?

- Ваша родительская любовь и нѣжность, ваши благодѣнія, ваши о мнѣ попеченія,—все сіе побуждаетъ меня приняться за перо, чтобъ изъяснить вамъ свою благодарность. Я сей ударъ (*смерть батька – ред.*) перенесъ съ твердостію истиннаго христіанина. Правда, я

сперва былъ пораженъ ужасно симъ извѣстіемъ; однакожъ не далъ никому замѣтить, что я былъ опечаленъ. Оставшись же наединѣ я предался всей силѣ безумнаго отчаянія.

- Ви пробували писати художні твори в Гімназії. Охарактеризуйте ваші перші спроби.

- ...поднесши какую-нибудь эфемерную мелочь, я мало принесу себѣ пользы и мало хорошаго дамъ о себѣ мнѣнія, рѣшился, что лучше приготовить себя къ занятіямъ гораздо важнѣйшимъ и сдѣлать что-нибудь достойное вниманія просвѣщеннаго вельможи, благодѣтеля Малороссіи...

- З ким Ви товаришували в Гімназії? Як переживали розлуку з ними?

- ...позволь сказать, что ни къ кому сердце мое такъ не призывалось, какъ къ тебѣ (*Г.І. Висоцькому – ред.*). Съ первоначальнаго нашего здѣсь пребыванія, уже мы поняли другъ друга, а глупости людскія уже рано сроднили насъ; вмѣстѣ мы осмѣивали ихъ и вмѣстѣ обдумывали планъ будущей на шей жизни... Съ минутъ твоего выбытія въ душѣ моей залегла пустота, какое-то безжизненное чувство.— И вотъ ты меня высво бодилъ изъ моего б) мертваго усыпленія. Я теперь все тотъ же, какъ прежде: веселый, преданный тебѣ, съ виду холодный, но въ сердцѣ пламенный къ чувствамъ дружбы.

- Які книги Вас захоплювали?

- «Французская Грамматика», «Латинскій Лексиконъ» Ивана Кроненберга, «Арифметика» 2-я часть, «Священная Исторія», «Катихизисъ», «Нравоучительныя Сказки» г. Мармонтеля и рисовальная книга, и еще «Нравственныя Примѣры» съ картинками.

- Як Ви себе охарактеризуєте?

- Правда, я почитаюся загадкою для всѣхъ; никто не разгадалъ меня совершенно. У васъ почитаютъ меня своенравнымъ, какимъ-то несноснымъ педантомъ, думающимъ, что онъ умнѣ всѣхъ, что онъ созданъ на другой ладъ отъ людей. Вѣрите ли, что я внутренно самъ смѣялся надъ собою вмѣстѣ съ вами? Здѣсь меня называютъ смиреннымъ, идеаломъ кротости и терпѣнія. Въ одномъ мѣстѣ я самый тихій, скромный, учтивый, въ другомъ—угрюмый, задумчивый, неотесанный и проч., въ третьемъ—болтливъ и докучливъ до чрезвычайности, у иныхъ – умень, у другихъ – глупъ. Какъ угодно, почитайте меня, но только съ настоящаго моего поприща вы узнаете настоящій мой характеръ. Вѣрите только, что всегда чувства благодарныя наполняютъ меня, что никогда не уныялся я въ душѣ и что я всего жизнь свою обрекъ благу. Вы меня называете мечтателемъ, опрометчивымъ, какъ-будто бы я внутри самъ несмѣялся надъ ними. Нѣтъ, я слишкомъ много знаю людей, чтобы быть мечтателемъ. Уроки, которые я отъ нихъ получилъ, останутся на-вѣки неизгладимыми, и они— вѣрная порука моего счастья.

- Якє Ваше життєве кредо?

- ... я теперь поставилъ себѣ за правило: что должно сдѣлать – дѣлать тотъ же часъ, не откладывая. А чтб еще болѣе, за что я всегда благодарю Бога, это за свою настойчивость и терпѣніе, которыми я прежде мало обладалъ: теперь ничего изъ начатаго мною я не оставлю, пока совершенно не окончу.

- Що можете сказати наостанок?

- Совѣтуйте всѣмъ везть сюда (*до Ніжина – ред.*) дѣтей своихъ: во всей Россіи они не найдутъ лучшаго.

Віталіна Скороход

Олеся Білоцвіт
Скрипка часу

Таким я

Гоголя

Не бачила ні разу
По вулиці іде і гра на скрипці Часу

А вітер по-весняному вже свіжий,
Мелодію розносить на весь Ніжин.

А з ним – Тарас, Гребінка йде і Глібов,
І хочуть щось сказати мені ніби.

А збоку – цар Микола винувато
Під козинок хова злобу зятято.

Студентське плем'я вибігає з класу –
Послухати, як грає Скрипка Часу.

Таким я

Гоголя

Не бачила ні разу

30.03.2000

ALMA MATER

Засновник – колектив Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Газета виходить українською мовою раз на місяць окрім липня і серпня. Обсяг 2 друк. аркуші. Тираж 900 примірників. Свідцтво про державну реєстрацію ЧГ 442-91ПР

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Голова редакційної ради – Олександр Забарний

Редактор: Анна Лебедева
Члени ради: Григорій Самойленко, Віталіна Скороход, Анна Парубець, Сергій Іванюк, Аліна Лещенко

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 16602, м. Ніжин Чернігівської обл., вул. Графська, 2, університет, новий корпус, кімната № 213, внутрішній телефон 10-39, email: almandu1982@gmail.com

Комп'ютерна верстка, набір та макетування: Анна Лебедева
Коректор: Анна Парубець
Віддруковано у Видавництві НДУ імені М. Гоголя
Замовлення №102

* Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. * За точність викладення фактів відповідає автор.

* Редакції надано право редагувати й скорочувати матеріали. * При передрукуванні матеріалів обов'язково посилатися на газету "ALMA MATER"